

JERZY SOJKA

Wydział Teologiczny
Chrześcijańska Akademia Teologiczna
Warszawa

Problem pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej w dyskusji na forum Światowej Federacji Luterkańskiej z lat 1947-2010

Streszczenie: W artykule pt. „Problem pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej w dyskusji na forum Światowej Federacji Luterkańskiej z lat 1947-2010” omówiono dwa zasadnicze wątki dotyczące pierwszego dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza. Chodzi o powiązanie tego aktu z konfirmacją oraz o wiek przystępujących po raz pierwszy do Stołu Pańskiego, także w przypadku, gdyby akt ten oddzielono od konfirmacji. Teologiczna argumentacja podnoszona w programach studyjnych dotyczących konfirmacji oraz nabożeństwa, odwołująca się głównie do ogólnych warunków dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej (przyjęcia chrztu i rozróżniania Ciała i Krwi Pańskiej), szła w kierunku postulatu rozłączenia konfirmacji i aktu pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej, przy obniżeniu wieku tego ostatniego. Jak pokazują programy studyjne z lat 80. i 90. XX w. postulaty te nie znalazły szerokiego zastosowania w praktyce Kościołów luterkańskich zrzeszonych w Federacji.

Słowa kluczowe: Wieczerza Pańska, chrzest, konfirmacja, Światowa Federacja Luterkańska.

Jednym z istotnych pytań dla praktyki życia kościelnego związanego z udzielaniem Sakramentu Ołtarza jest kwestia, kiedy po raz pierwszy dopuszcza się ochrzczonych wiernych do Sakramentu Ołtarza¹. XX-wieczna dyskusja w łonie światowego luteranizmu dotycząca kwestii kryteriów dopuszczania do Sakramentu Ołtarza zajmuje się także problemem pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej. W niniejszym artykule zostaną zaprezentowane stanowiska w tej dyskusji, jakie pojawiały się na forum największej organizacji zrzeszającej luterkańskie Kościoły na świecie – Światowej Federacji Luterkańskiej [dalej ŚFL] od jej powstania w 1947 roku, aż po ostatnie – XI Zgromadzenie Ogólne w Stuttgarcie w 2010 roku. Taki

¹ Sakrament Ołtarza w perspektywie luterkańskiej „Jest to prawdziwe ciało i prawdziwa krew Pana naszego Jezusa Chrystusa, pod chlebem i winem nam chrześcijanom do spożywania i picia przez samego Chrystusa ustanowione” (*Mały katechizm, Sakrament ołtarza*, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła luterkańskiego*, Bielsko-Biała 2013, s. 51). W sakramencie przystępującym doń oferowane jest „odpuszczenie grzechów, życie i zbawienie” (tamże). By otrzymać oferowane w sakramencie dary wymagana jest wiara w obietnicę zawartą w słowach jego ustanowienia: „kto tym słowom wierzy, ten ma, co one mówią i opiewają, to jest odpuszczenie grzechów” (tamże).

zakres przedstawionej dyskusji pozwoli uzyskać obraz reprezentatywny dla większości współczesnego luteranizmu, który będzie zakorzeniony zarówno w praktyce życia kościelnego, jak i w krytycznej refleksji teologicznej na jego temat.

We wczesnym okresie istnienia ŚFL tematyka ta łączy się z pracami Komisji Studiów Federacji, które odbyły się pomiędzy Zgromadzeniami Ogólnymi w Hanowerze (1952) i Minneapolis (1957)², a w okresie późniejszym jest powiązana przede wszystkim z kolejnymi projektami studyjnymi dotyczącymi zagadnienia konfirmacji³, a także projektem studyjnym na temat nabożeństwa z drugiej połowy lat 70.⁴. Dwa kluczowe tematy, które pojawiły się w ramach tej dyskusji to po pierwsze, wzajemna relacja konfirmacji i pierwszego dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza oraz po drugie, wiek pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej. Oba te wątki zostaną rozwinięte w kolejnych częściach niniejszego artykułu.

1. Pierwsze przystąpienie do Wieczerzy Pańskiej a konfirmacja

Omówienie dyskusji w ŚFL na temat pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej należy rozpocząć od rozważań na temat związku tego aktu z konfirmacją, gdyż ich połączenie jest powszechne w luteranckiej praktyce. W poniższych rozważaniach skupiono się na kwestii czy konfirmacja powinna być również aktem dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza, pomijając nieraz obszerne rozważania zawarte w analizowanych wypowiedziach poświęcone innym aspektom konfirmacji.

Pierwsza wypowiedź na forum ŚFL na temat związku dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej z konfirmacją pochodzi z referatu Ch. Mahrenholza, przygotowanego na potrzeby prac Komisji Studiów ŚFL po II Zgromadzeniu Ogólnym z Hanowerze

² Por. *Die Einheit der Kirche. Referate und Vorträge, vorgelegt auf den Sitzungen der theologischen Kommission des Lutherischen Weltbundes*, Berlin 1957.

³ W perspektywie luteranckiej „nie traktuje się konfirmacji jako sakramentu, nie jest ona też rozumiana jako uzupełnienie chrztu, lecz jako świadome potwierdzenie i wyznanie wiary; młodzież, po zdaniu przed uprawomocnionym duchownym egzaminu ze znajomości nauki chrześc. i własnej tradycji konfesyjnej, podczas obrzędu konfirmacji składa publicznie wyznanie wiary i zyskuje prawo pełnego uczestnictwa w życiu Kościoła, przede wszystkim do udziału w Wieczerzy Pańskiej” (*konfirmacja*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 6, Warszawa 2003, s. 12). Pierwszy z programów studyjnych na temat konfirmacji w ŚFL zrealizowano w latach 1957-63, podsumowują go: *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche. Aus den Verhandlungen des Internationale Seminars des Lutherischen Weltbundes in Loccum 1961 über Fragen der Konfirmation*, red. K. Frör, München 1962; Commission on Education, *Confirmation: A Study Document*, w: *Commission on Education, Report 1957-1963. Document No. 16. Fourth Assembly of the Lutheran World Federation July 30 – August 11, 1963 Helsinki Finland*, bmw, brw, s. 17-105; relacje z jego przebiegu zob.: K. Frör, *Konfirmation. Seminar des Lutherischen Weltbundes*, „Lutherische Rundschau” 11/3 (1961), s. 203-210; drugi projekt z lat 1979-86 zakończył tom: R. Virkkunen, *Konfirmation in den lutherischen Kirchen heute. Studien über die Konfirmation in den LWB-Mitgliedskirchen von 1979-1986* (LWB-Studien. Berichte und Texte aus der Studienabteilung, November 1987), Genf 1987; trzeci z lat dziewięćdziesiątych poświęcony pracy z konfirmandami w różnych częściach świata podsumowano w: *Studie über Konfirmandenarbeit. Berichte aus der ganzen Welt. 4.-8. September 1995 Genf Schweiz* (LWB-Dokumentation; 38), Genf 1995.

⁴ Por. *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen heute und morgen. Quellenmaterial für Gottesdienststudien in der Kirche*, Genf 1979.

(1952). Wskazuje on na wymiar konfirmacji jako formy sprawowania dyscypliny kościelnej wymaganej przez rozróżnianie Ciała i Krwi Pańskiej, które uznawane jest za warunek dopuszczenia do sakramentu. Zwraca przy tym uwagę na historyczne zakorzenienie konfirmacji w praktyce przesłuchiwania z katechizmu i otwartego poświadczenia wiary. Jednocześnie podkreśla, że to nie wyczerpuje istoty konfirmacji, do której należą także działania proszące i błogosławiące wobec konfirmowanych⁵.

Myśl o zakorzenieniu konfirmacji w reformacyjnej praktyce przesłuchania z katechizmu pojawia się również w ramach pierwszego programu studyjnego poświęconego konfirmacji z początku lat 60. XX w. W jego trakcie fakt ten przywołuje na seminarium w Loccum (RFN) H. Nyman, odwołując się do W. Maurera⁶. Zwraca przy tym uwagę na problematyczność uznania, że konfirmacja dopuszcza do Wieczerzy Pańskiej jeden raz na całe życie. W swojej jednorazowości może ona nie wypełniać odpowiedzialności Kościoła nałożonej nań w związku z ciągłym używaniem Sakramentu Ołtarza, która przewiduje administrację nim z zastosowaniem dyscypliny kościelnej⁷.

Problem relacji konfirmacji i pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej został również w Loccum szeroko omówiony w trakcie debaty plenarnej oraz prac w grupach roboczych. Sprawozdanie z dyskusji nad problemem rozpoczyna uwaga o pierwotnym braku związku aktu dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej z konfirmacją. Na wstępie wskazano także na występowanie w praktyce życia kościelnego sytuacji szczególnych, w których akt ten wykonywany jest bez związku z konfirmacją. Z tego względu jedna z grup roboczych zajęła się kwestią łączenia konfirmacji z dopuszczeniem do Wieczerzy Pańskiej. Jej prace nie dały jasnych rezultatów. W sprawozdaniu zawarto więc przedłożoną argumentację pro i kontra takiemu rozwiązaniu, jednocześnie podejmując próbę znalezienia wspólnego stanowiska⁸.

Wśród argumentów przeciw ujmowaniu konfirmacji jako dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej po pierwsze wymieniono zawarcie dopuszczenia w chrzcie oraz brak konieczności jakichkolwiek jego uzupełnień, które mogłyby stanowić warunek wstępny dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej. Kolejny argument dotyczył faktu, że takie połączenie blokuje możliwość udzielania Sakramentu Ołtarza w wieku wcześniejszym. Zwrócono także uwagę na wymiar duszpasterski i dyscyplinarny, wskazując, że jednorazowe i kolektywne dopuszczenie w konfirmacji może skutkować błędnym przeświadczeniem o nabyciu praw do udziału w Wieczerzy Pańskiej, które nie tracą ważności przez całe życie. To może wpływać negatywnie zarówno

⁵ Ch. Mahrenholz, *Das Verhältnis von Beichte und Hauptgottesdienst mit hl. Abendmahl*, w: *Die Einheit der Kirche*, dz. cyt., s. 129.

⁶ Por. W. Maurer, *Geschichte von Firmung und Konfirmation bis zum Ausgang der lutherischen Orthodoxie*, w: *Confirmatio. Forschungen zur Geschichte und Praxis der Konfirmation*, red. K. Frör, München 1959, s. 25.

⁷ H. Nyman, *Erwägungen zur Theologie der Konfirmation in ihrer Beziehung zur Kindertaufe und zum Abendmahl*, w: *Zur Geschichte*, dz. cyt., s. 105-107.

⁸ W. Sturm, *Zusammenfassender Gesprächsbericht. Diskussion im Plenum und Ergebnisse der Gruppenarbeit*, w: *Zur Geschichte*, dz. cyt., s. 157n.

na jednostkowe, osobiste przygotowanie do przyjęcia sakramentu, jak i na wykonywanie dyscypliny kościelnej. Ostatni z argumentów odwoływał się do katechumenatu i wskazywał, że rozumienie konfirmacji jako dopuszczenia ogranicza ją jedynie do przygotowania do Wieczerzy Pańskiej, szkodząc całościowemu porządkowi kościelnego nauczania i wychowania⁹.

Za zachowaniem połączenia dopuszczenia do sakramentu z konfirmacją podnoszono natomiast następujące argumenty. Po pierwsze, stwierdzono, że praktyka chrztu dzieci zakłada, że ochrzczony najpierw zostanie pozbawiony prawa przystępowania do Wieczerzy Pańskiej. Po drugie, odwoływano się do konieczności posiadania pewnego poznania wiary dla przystępowania do niej, stąd też decyzja co do faktycznego momentu dopuszczenia ochrzczonego do sakramentu pozostaje w gestii Kościoła. Po trzecie, w odniesieniu do katechumenatu dzieci wskazano, że takie rocznikowe uporządkowanie dopuszczenia nie jest co prawda bezpośrednim wnioskiem z pryncypiów teologicznych, jednak zarówno pojęcie Kościoła, jak i jego odpowiedzialność za ochrzczonych, postuluje tutaj jasne i powszechnie obowiązujące tego typu duchowe przewodzenie¹⁰.

Zawarta w podsumowaniu debaty próba uzgodnienia wspólnego stanowiska wskazuje, że najważniejszym jest, by rozstrzygnięcie tej kwestii w Kościołach było dokonane w sposób jasny i powszechnie obowiązujący. Jednocześnie zwrócono uwagę, że nawet przy zachowaniu łączności pierwszego dopuszczenia z konfirmacją nie musi ono być teologicznym punktem ciężkości rozumienia aktu konfirmacji. Podkreślono również, że przy ich rozdzieleniu konfirmacja zachowuje swoje samodzielne znaczenie jako przejście między katechumenatem dziecięcym a młodzieżowym¹¹.

Wynikiem wyżej omówionego programu studyjnego był dokument poświęcony konfirmacji, przygotowany na IV Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach (1963). Podjęto w nim wątki, które były już obecne w dyskusji w Loccum. Zwrócono uwagę na fakt, że interpretacja konfirmacji jako pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej to jedna z trzech możliwych interpretacji tego rytu. Pozostałe dwie to zakończenie katechumenatu oraz położenie nacisku na element konsekracji poprzez nałożenie rąk. Jako argument na rzecz interpretacji konfirmacji jako dopuszczenia wydaje się przemawiać współczesna praktyka wielu Kościołów luteranckich. Taka argumentacja pomija jednak dwa fakty. Po pierwsze, u korzeni tej praktyki występowało grupowe dopuszczenie do Wieczerzy Pańskiej automatycznie zawarte w rycie konfirmacji. Po drugie, porządek liturgiczny nie wskazuje, by ryt konfirmacyjny zawierał w sobie element dopuszczenia do sakramentu. Dodatkowo zauważono, że w Kościołach mających charakter ludowy teoria i praktyka konfirmacji znacznie się rozeszły, co w praktyce powoduje, że cel stawiany konfirmacji – udział w Wieczerzy Pańskiej – nie jest właściwie realizowany. Jako przykład podano sytuację

⁹ Tamże, s. 158.

¹⁰ Tamże, s. 158n.

¹¹ Tamże, s. 159n.

niemiecką, w której ciągle na nowo powraca pytanie o wcześniejsze dopuszczenie do sakramentu, w wieku między 8 a 12 lat¹².

Druga z kwestii podjętych w dokumencie studyjnym wieńczącym program to zagadnienie relacji chrzest – Wieczerza Pańska. Omówienie poszczególnych elementów rytu konfirmacji i w tym kontekście rozważania na temat stosunku konfirmacji do Wieczerzy Pańskiej rozpoczęto od konstatacji łączności chrztu z Sakramentem Ołtarza. Z niej wynika konieczność, by chrześcijanie w pełni korzystali ze środków łaski, w tym także dwóch sakramentów. To wymaga troski Kościoła nie tylko o właściwe używanie środków łaski, ale również o to, by jego członkowie mieli dostęp do Wieczerzy Pańskiej bez przeszkód i opóźnień. Następnie przywołano także podnoszone już w Loccum wymaganie sformułowane w 1 Kor 11,29, w którym Paweł pisze o konieczności rozróżniania Ciała i Krwi Pańskiej¹³. Podkreślono przy tym, że zdolność jego spełnienia nie jest związana z jakimś określonym wiekiem i nie pozwala na przyznawanie przywileju udziału w sakramencie grupom ludzi. Zwrócono również uwagę, że dopuszczenie do Wieczerzy Pańskiej zakłada odpowiednie pouczenie co do znaczenia sakramentu. Jest to sprawą szczególnej odpowiedzialności. W tradycji luterńskiej była ona jednak pierwotnie łączona z osobistym egzaminem, będącym elementem troski duszpasterskiej w wymiarze jednostkowym. Tak rozumiane dopuszczenie do Wieczerzy Pańskiej nie jest zasadniczo kontynuowane właściwie w żadnym z Kościołów luterńskich, zamiast tego praktykowane jest jednorazowe dopuszczenie całych grup do sakramentu. Wskazano, że ma to destrukcyjny wpływ na wykonywanie przez duchownych zadania ich urzędu – administrowania sakramentami, które zakłada stosowanie także form dyscyplinarnego wyłączenia. Autorzy dokumentu podkreślają, że praktyki tej nie można usprawiedliwiać jej „uświęceniem”, czy też uwarunkowaniami Kościoła ludowego, które utrudniają jednostkowe dopuszczenie. Zgodnie z luterńskim ujęciem jednostkowe dopuszczenie winno być poprzedzone kontaktem duszpasterskim, stąd też nie można traktować konfirmacji jako aktu dopuszczenia do sakramentu, który automatycznie czyni członkiem wspólnoty sakramentu raz na zawsze. W kontekście pytania o wczesną komunię podkreślono, że pierwsze dopuszczenie do Wieczerzy Pańskiej nie musi się odbywać wraz z rytym konfirmacyjnym, gdyż nie ma ku temu żadnych dogmatycznych podstaw, szczególnie jeśli konfirmację rozumieć w kategoriach porządku edukacji kościelnej, który uchodzi za duszpasterskie wprowadzenie we właściwe używanie Słowa i sakramentu oraz w życie Kościoła¹⁴.

Po VI Zgromadzeniu Ogólnym w Dar es Salaam (1977) dyskusja zyskuje nowy punkt odniesienia, a mianowicie kwestie rozumienia nabożeństwa. W powstałym w wyniku przeprowadzonego w tym okresie projektu studyjnego poświęconego nabożeństwu sprawozdaniu Komisji Studiów ŚFL zwrócono uwagę na konieczność przeanalizowania w Kościołach członkowskich stosunku pierwszego przystąpienia

¹² Commission on Education, dz. cyt., s. 55-57.

¹³ Por. H. Nyman, dz. cyt., s. 104n.

¹⁴ Commission on Education, dz. cyt., s. 66.

do Wieczerzy Pańskiej i konfirmacji¹⁵.

Tom podsumowujący powyższy program studyjny zawiera także opracowanie E. L. Branda, w którym autor wskazuje na problematyczność rozumienia konfirmacji w Kościołach luterzańskich, przywołując określenie jej jako „rytu w poszukiwaniu teologii”¹⁶. W tym kontekście rozwija kwestię relacji chrztu i Wieczerzy Pańskiej. Zwraca uwagę na praktyczne umiejscowienie konfirmacji pomiędzy tymi dwoma sakramentami, co stoi w sprzeczności z nauczaniem o doskonałości chrztu i niesakramentalności konfirmacji. Tym samym dystansuje się od argumentu podnoszonego w Loccum, że chrzest dzieci zakłada pozbawienie ochrzczonego na jakiś czas prawa do przystępowania do Sakramentu Ołtarza. Tak przewidziane miejsce konfirmacji sugeruje jej postrzeganie jako części sakramentalnej inicjacji. Dlatego też Brand postuluje, by we wszystkich Kościołach luterzańskich, ze względu na wierność teologii chrztu, rozdzielono konfirmację i pierwsze przystąpienie do Wieczerzy Pańskiej, tak jak to już w większości Kościołów się stało¹⁷.

Powyższy aspekt jest także przedmiotem opracowania R. W. Nostbakkena, które zawarto w tomie podsumowującym omawiany program studyjny. Jego zdaniem praktyczne umiejscowienie konfirmacji pomiędzy chrztem a Wieczerzą Pańską może sugerować niewystarczalność tego pierwszego i konieczność uzupełnienia go konfirmacją. Nostbakken wskazuje, że w konsekwencji eucharystyczna wspólnota to nie tylko wspólnota ochrzczonego, ale i konfirmowanego. Podnosi także jeszcze jedną kwestię, a mianowicie krytykuje decyzję o uznaniu konfirmacji jako warunku wstępnego Sakramentu Ołtarza, uznając ją za przypadkową¹⁸.

Mimo krytycznych wniosków odnośnie do połączenia konfirmacji z pierwszym dopuszczeniem do Wieczerzy Pańskiej, jakie zawarto w pierwszym programie studyjnym dotyczącym konfirmacji z początku lat 60. i argumentów je popierających, a nawet radykalizujących, jakie znalazły się w wynikach programu studyjnego co do nabożeństwa z drugiej połowy lat 70., kolejny program studyjny poświęcony konfirmacji przeprowadzony w latach 80. dowiódł, że w praktyce Kościołów członkowskich ŚFL konfirmacja jest nadal traktowana jako warunek dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej. W sprawozdaniu podsumowującym projekt raz jeszcze wskazano na krytyczne wobec tej praktyki wyniki badań z przełomu lat 50. i 60., wzywając Kościoły do jej przeanalizowania. Stwierdzono także, że taka debata toczy się intensywnie w Kościołach zachodniej Europy i Ameryki Północnej. Kościoły z pozostałych części świata odnoszą się do problemu sporadycznie¹⁹.

W trakcie prowadzonych w ramach programu konsultacji, jak już wspomniano

¹⁵ *Die Identität der Kirche und Wesen und Funktion des Gottesdienstes. Bericht an die LWB-Studienkommission 1979*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen*, dz. cyt., s. 15, p. 4.2.

¹⁶ E.L. Brand, *Der Gottesdienst auf der Tagesordnung des Luthertums nach Daressalam*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen*, dz. cyt., s. 33.

¹⁷ E.L. Brand, dz. cyt., s. 33.

¹⁸ R.W. Nostbakken, *Die Mitte des christlichen Gottesdienstes*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen*, dz. cyt., s. 55.

¹⁹ R. Virkkunen, dz. cyt., s. 9-11, p. 11-13.20.

wyżej, naruszenie podstaw rozumienia konfirmacji było jednym z częstszych argumentów przeciw udzielaniu Wieczerzy Pańskiej dzieciom przed ich konfirmowaniem²⁰. Jednocześnie rozumienie konfirmacji łączące ją z dopuszczeniem do Sakramentu Ołtarza poddane zostało krytyce ze względów teologicznych w referatach prezentowanych na poszczególnych konsultacjach. Podkreślano, że konfirmacji nie można ujmować jako uzupełnienia chrztu. H. R. Schaeffer podczas konsultacji w Hong-Kongu protestował przeciw traktowaniu Wieczerzy Pańskiej w kategoriach nagrody za konfirmację. W trakcie debaty na konsultacji w Miśni w NRD zwrócono uwagę na brak bezpośredniego związku konfirmacji i sakramentów. Wskazano przy tym, że konfirmacja może pełnić rolę rytu kończącego proces nauczania, który oba te sakramenty zakładają. P. Rajashekar na konsultacji w Madras w Indiach zwracał uwagę, że konfirmacja rozumiana w kategoriach katechetycznego nauczania może być pomocna w kształtowaniu świadomej odpowiedzialności za dar łaski zawarty w chrzcie, ale w takim wypadku nie może być utożsamiana z przygotowaniem do Wieczerzy Pańskiej. W praktyce Rajashekar postuluje oddzielenie konfirmacji od pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej i traktowanie ich jako dwóch niezależnych ceremonii, przy czym dopuszczenie do sakramentu winno dotyczyć dzieci. Podobny postulat pojawił się na konsultacji w Miśni. Część z referentów protestowała także przeciw ważności konfirmacji na całe życie, jednak motywacja nie odnosiła się do kwestii dyscyplinarnych jak na seminarium w Loccum (RFN), ale do konieczności powtarzania wyznania wiary. W podsumowaniu zauważono, że pomimo uzyskania zgody Kościołów co do faktu, że konfirmacja nie oznacza przygotowania do Wieczerzy Pańskiej, to i tak w praktyce pozostaje w wielu z nich warunkiem wstępnym przystąpienia²¹.

W podsumowaniu wyników programu studyjnego raz jeszcze podkreślono, że ani chrzest, ani Wieczerza Pańska nie wymagają konfirmacji, wskazując jednocześnie na jej wagę jako rytu połączonego z wyznaniem wiary i towarzyszącymi temu wyznaniu zobowiązaniami wobec wyznanej wiary oraz wspólnoty wierzących. Wskazano także, że konfirmacja ma odnośnie do Wieczerzy Pańskiej wymiar zaproszenia, nie zaś warunku wstępnego²².

Ostatni z projektów studyjnych ŚFL dotyczący konfirmacji z lat 90. XX wieku ponownie wykazał, że jest ona warunkiem wstępnym dla pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej, niezależnie od wyników powyżej zanalizowanej pracy teologicznej odnośnie do tego problemu²³. W tomie podsumowującym ten program podkreślono niebezpieczeństwo, że konfirmacja ujmowana jako warunek wstępny Wieczerzy Pańskiej może być traktowana jako sakramentalny most pomiędzy chrztem a Sakramentem Ołtarza, sprawiając przy tym wrażenie istnienia w Kościele konkretnych duchowych warunków, od których uzależnione jest przyjęcie łaski.

²⁰ Por. tamże, s. 13n.

²¹ Tamże, s. 15n.18.

²² Tamże, s. 23n.31.

²³ *Studie über Konfirmandenarbeit...*, dz. cyt., s. 27.30.35.

Towarzyszy temu zagrożenie, że konfirmacja zyska status „trzeciego sakramentu”, równoważnego chrztowi lub Wieczerzy Pańskiej, bądź nawet ważniejszego od nich. Tym samym zostanie zakwestionowany brak sakramentalnego charakteru konfirmacji oraz stanie się ona przesadnie ważna kosztem faktycznych sakramentów. Jednocześnie wskazano, że tylko będąc na odpowiednim miejscu względem sakramentów konfirmacja może w Kościele spełniać swoje zadanie, jako jego duszpasterski i wychowawczy instrument²⁴.

2. Wiek pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej

Sformułowane w powyżej zrelacjonowanej dyskusji teologicznie motywowane postulaty rozdzielenia rytu konfirmacji i pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej pociągają za sobą pytanie o wiek pierwszego dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza. Podobnie jak miało to miejsce w kwestii pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej, debatę na forum ŚFL otwiera Ch. Mahrenholz w referacie przygotowanym na potrzeby Komisji Teologicznej ŚFL w okresie po II Zgromadzeniu Ogólnym w Hanowerze (1952), w którym zajmuje się dyscypliną kościelną. Opracowanie to zawiera ostrzeżenie przed wykorzystywaniem argumentu realizacji dyscypliny kościelnej rozumianej jako wykluczenie nierozróżniających Ciała i Krwi Pańskiej od udziału w sakramencie dla manipulacji terminem konfirmacji, które prowadzić będzie do umniejszenia prawa młodych chrześcijan do sakramentu²⁵.

Niejako w odpowiedzi na ostrzeżenie Mahrenholza problem wieku pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej stał się stałym elementem programów studyjnych poświęconych konfirmacji. W ramach pierwszego z nich na międzynarodowym seminarium w Loccum (RFN) w 1961 roku H. Nyman w swoim referacie zwracała uwagę z jednej strony na to, że chrzest pociąga za sobą zobowiązanie przyjmowania Sakramentu Ołtarza i pomiędzy jednym a drugim aktem nie może być zbędnej zwłoki. Z drugiej zaś na fakt, że ze względu na chrzest w wieku niemowlęcym okres pomiędzy jego przyjęciem a pierwszym przystąpieniem do Wieczerzy Pańskiej musi być relatywnie długi, tak by został przy nim spełniony wymóg rozróżniania Ciała i Krwi Pańskiej oraz wyznania wiary. Jednocześnie wskazywała, że to, iż poprzez konfirmację dopuszcza się dzieci do Wieczerzy Pańskiej grupowo, powoduje konieczność dostosowania wieku konfirmacyjnego do możliwości najstąbiej zaawansowanych dzieci, tak by wiek dopuszczenia gwarantował spełnienie przez wszystkie z nich postawionego warunku posiadania podstawowego poznania. Nyman poddała tę sytuację krytyce, argumentując, że powoduje to, iż wiek staje się decydującym faktorem dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza, a tym samym zyskuje restryktywny rys. Poza tym powoduje to, że dopuszczenie do Wieczerzy Pańskiej nie jest przeprowadzane z należytą starannością, gdyż uznaje się je za wydarzenie, które winno bez

²⁴ Tamże, s. 49n.53n.

²⁵ Ch. Mahrenholz, dz. cyt, s. 133.

wyjątków dotyczyć całej grupy z danego rocznika²⁶.

Temat wieku dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej wzbudził w Loccum zainteresowanie także podczas debat plenarnych i prac grup roboczych. Poruszono w ich trakcie przede wszystkim kwestię tak zwanej wczesnej komunii, czyli dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej przed wiekiem konfirmacyjnym. Wskazano, że po pierwsze, nie należy traktować dzieci w kontekście środków łaski jedynie jako tych, którzy są o nich tylko nauczani. Po drugie, że błogosławieństwo i istota Sakramentu Ołtarza są najlepiej przekazywane, kiedy łączy się naukę z udziałem. Jednocześnie zwrócono uwagę, że przy przystąpieniu do Wieczerzy Pańskiej konieczny jest pewien stopień zrozumienia, ale nie usprawiedliwia to przesuwania dopuszczenia na najwyższy stopień nauczania. Wskazano także na konieczność położenia nacisku na nauczanie o sakramentach w ramach dziecięcego katechumenatu. Ze względu na sformułowane wyżej wymagania podsumowano, że wczesna komunie u dzieci poniżej 10 roku życia jest możliwa tylko w wyjątkowych przypadkach. Jednocześnie zastrzeżono, że szczegółowe regulacje co do jej formy winny być ustalane jednostkowo w poszczególnych Kościołach, z uwzględnieniem historycznego położenia tychże, duchowej siły składających się nań zborów, a także powiązania rodzin w ramach Kościoła²⁷.

Powyższy program studyjny zakończył się przygotowaniem dokumentu studyjnego na IV Zgromadzenie Ogólne w Helsinkach (1963). Podjęto w nim przede wszystkim wątek wczesnej komunii, który był przedmiotem dyskusji już w Loccum. Zwrócono przy tym uwagę, że kwestia wczesnej komunii niesie w sobie trzy elementy, które pozostają we wzajemnej relacji. Po pierwsze, katechetyczne przygotowanie do sakramentu, po drugie, publiczne dopuszczenie do niego i po trzecie, faktyczne pragnienie sakramentu. Wskazano jednocześnie na upowszechnienie opinii, że dwa ostatnie faktory winny być „nierozdzielną jednością”²⁸, a zmiany w życiu Kościołów powinny iść w stronę uznania dopuszczenia młodych chrześcijan do sakramentu. Zasygnalizowano przy tym, że wymaga to rozstrzygnięcia wielu kwestii szczegółowych. Wiąże się to też z odniesieniami do roli chrztu oraz odpowiedniego poznania wiary dla dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej. Podkreślono, że chrzest jest jedyną pryncypialną zasadą dopuszczenia, zaś odpowiednie poznanie pozostaje możliwym uzasadnieniem dla przyjęcia określonego wieku dopuszczenia. Zwrócono przy tym uwagę, że jeśli konfirmacja jest rozumiana jako „kompletny, ustopniowany porządek nauczania i edukacji w Kościele”²⁹, to wiek ten nie musi być tożsamy z wiekiem konfirmacyjnym³⁰.

Podobnie jak w przypadku dyskusji nad związkami dopuszczenia do sakramentu i konfirmacji, debata nad wiekiem pierwszego dopuszczenia zyskała nowy punkt od-

²⁶ H. Nyman, dz. cyt., s. 103-107.

²⁷ W. Sturm, dz. cyt., s. 160.

²⁸ Commission on Education, dz. cyt., s. 66.

²⁹ Tamże, s. 67.

³⁰ Tamże, s. 66n.

niesienia na VI Zgromadzeniu Ogólnym w Dar es Salaam (1977) w postaci nabożeństwa. Zgromadzenie w wytycznych dla Komitetu Wykonawczego zawarło zalecenie podjęcia studiów eklezjologicznych, które będą odnosić się między innymi do problematyki nabożeństwa. Wśród ich celów wymieniono między innymi następujący: by „wszystkie grupy w ciele Chrystusa brały aktywny udział we wszelkich aspektach życia nabożeństwowego – to oznacza udział ochrzczonych dzieci w Wieczerzy Pańskiej”³¹. Takie sformułowanie wskazuje na konieczność refleksji nad wiekiem pierwszego przystąpienia do Sakramentu Ołtarza, gdyż ujmuje przyjęcia chrztu jako warunku, który muszą spełnić przystępujący.

Efektom decyzji na Zgromadzeniu Ogólnym w Daressalam był program studyjny poświęcony nabożeństwu. W zawartym w nim sprawozdaniu Komisji Studiów ŚFL zwrócono uwagę na konieczność przebadania w Kościołach członkowskich ze szczególną uwagą kwestii dopuszczenia dzieci do Wieczerzy Pańskiej³².

Tematyką wieku dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza zajęto się także w poszczególnych opracowaniach towarzyszących sprawozdaniu Komisji Studiów ŚFL. E. L. Brand w swoim referacie poświęconym kwestii nabożeństwa w ramach luteranizmu po Dar es Salaam wskazuje na konsekwencje dla przystępowania do Wieczerzy Pańskiej, jakie wynikają z luteranckiej nauki o doskonałości chrztu oraz rozumienia chrześcijańskiej wspólnoty jako eucharystycznie ugruntowanej *koinonii*. Jego zdaniem wnioskiem minimum z takiego stanu rzeczy winno być stwierdzenie, że teologicznie nic nie stoi na przeszkodzie udzielaniu sakramentu dzieciom. Postuluje też praktycznie bardziej widzialne połączenie chrztu i pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej³³.

W kolejnym opracowaniu zawartym w tomie podsumowującym omawiany program studyjny R. W. Nostbakken zajął się centrum chrześcijańskiego nabożeństwa. Nawiązując w nim do kwestii przystępowania dzieci do Wieczerzy Pańskiej, autor odwołuje się do ekumenicznego przykładu praktyki Kościoła prawosławnego, który dopuszcza do sakramentu zaraz po chrzcie³⁴, jak i do Lutrowej argumentacji z pisma *De captivitate Babylonica ecclesiae preludeum*, w której Reformator powołuje się na świadectwo Cypriana z Kartaginy, poświadczające przystępowanie dzieci do Sakramentu Ołtarza³⁵. Nostbakken wskazuje także, że praktykowane w niektórych Kościołach wcześniejsze niż w wieku konfirmacyjnym dopuszczanie do Wieczerzy Pańskiej, przy zachowaniu odpowiedniego nauczania poprzedzającego ten fakt, jest motywowane psychologicznie i socjologicznie. Brakuje mu jednak odpowied-

³¹ Zusammenfassendes Protokoll mit Berichten aus dem Weisungsausschuß, w: Daressalam 1977. In Christus – eine neue Gemeinschaft. Offizieller Bericht der Sechsten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes (epd-Dokumentation; 18), red. H.-W. Hensler – G. Thomas, Frankfurt am Main brw, s. 232.

³² Die Identität der Kirche und Wesen und Funktion des Gottesdienstes..., dz. cyt., s. 15, p. 4.2.

³³ E.L. Brand, dz. cyt., s. 33.

³⁴ Por. K. Karski, *Symbolika. Zarys wiedzy o Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich*, Warszawa 2003, s. 43.

³⁵ M. Luther, *De captivitate Babylonica ecclesiae preludeum*, w: D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe, t. 6, Weimar 1888, s. 506.

nich podstaw teologicznych. Zwraca również uwagę na kontrowersyjność kwestii Wieczerzy Pańskiej udzielanej noworodkom, wskazując na przypadek dwóch luterkańskich wydziałów teologicznych w USA, które wydały w tej kwestii sprzeczne stanowiska. Pierwszy pozostawił pytanie otwartym, podkreślając, że udział w sakramencie nie może być uzależniany od predyspozycji psychicznych, drugi zaś wyciągnął konsekwencje dyscyplinarne wobec swojego profesora za takie sprawowanie Wieczerzy Pańskiej³⁶.

Nabożeństwo jako kontekst rozważań nad wiekiem pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej jest także obecne na VII Zgromadzeniu Ogólnym w Budapeszcie (1984), co jest konsekwencją recepcji przez zgromadzenie powyższych prac studyjnych. W materiałach przygotowawczych do zgromadzenia, w części przeznaczonych dla drugiej grupy roboczej zajmującej się tematem „Nabożeństwo i życie chrześcijańskie”, zwrócono uwagę, że tendencja, by wcześniej dopuszczać dzieci do Sakramentu Ołtarza, jest dobrym rozwiązaniem problemów powodowanych przez dwa skrajne rozwiązania kwestii udziału dzieci w nabożeństwie. Pierwsze z nich to udział dzieci w nabożeństwie dla dorosłych, natomiast drugie zakłada tworzenie dla dzieci całkiem osobnego zgromadzenia. Wskazano, że udział w Wieczerzy Pańskiej może być kluczem do integracji dzieci w nabożeństwie. Przemawia za tym fakt, że sakrament jest dla nich bardziej zrozumiałym znakiem łaski niż kazanie, gdyż umożliwia uczestnictwo na innym poziomie. Jednocześnie wskazano, że kwestia jak ten aktywny udział dzieci w nabożeństwie miałby szczegółowo wyglądać w praktyce, jest nadal wyzwaniem i problemem do dyskusji³⁷. Spotkanie w Budapeszcie rozwinęło zatem refleksję nad wiekiem pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej powiązaną z nabożeństwem pod kątem praktycznego wymiaru udziału dzieci w nabożeństwie. Zgromadzenie wykazało się w ten sposób większym optymizmem niż dotychczasowe opracowania, które podkreślały skomplikowanie strony praktycznej wprowadzonych zmian. Zaznaczono pozytywne konsekwencje praktyczne obniżenia wieku pierwszego przystąpienia do sakramentu.

W latach 80. XX wieku ŚFL przeprowadziła kolejny projekt studyjny dotyczący konfirmacji. Także w jego trakcie wśród istotnych pytań pojawiało się zagadnienie wieku pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej. Sprawozdanie streszczające program otwiera podsumowanie sytuacji w luterkańskich Kościołach na świecie, w którym wskazano, że Kościoły dopuszczające dzieci stawiają im określone warunki. Wśród nich znalazło się przejście podstawowego nauczania o znaczeniu sakramentu, a w szczególności odróżniania Ciała i Krwi Pańskiej od innych posiłków. Część z Kościołów wymaga również rozmowy duchownego z rodzicami przed pierwszym przystąpieniem, czy przystępowania tylko w obecności rodziców lub opiekunów. Podsumowano również, że wiek takiego dopuszczenia wynosi do 5-7

³⁶ R.W. Nostbakken, dz. cyt., s. 55n.

³⁷ *Zeichen der Hoffnung. Fragen und Überlegungen zu den Diskussionsbereichen der Siebenten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes Budapest, Ungarn 22. Juli – 5. August 1984* (LWB-Dokumentation; 15-16), Genf 1984, s. 29.

lat w Europie oraz 10-11 w Ameryce³⁸.

Temat ten pojawiał się także na konsultacjach regionalnych przeprowadzonych w ramach programu. Tylko jedna (Johannesburg, RPA) spośród siedmiu zakończyła się zaleceniem, by dopuścić dzieci w wieku szkolnym do Wieczerzy Pańskiej. Zwrócono uwagę, że poprzedzić ten fakt musi odpowiednie przygotowanie zborowników, gdyż przeszkodę dla tej praktyki stanowi nastawienie członków zborów, natomiast nie znaleziono jej ani w dzieciach, ani w teologicznym ugruntowaniu konfirmacji. Na pozostałych nie podejmowano zagadnienia, bądź też sformułowano różnego rodzaju argumenty przeciw takiej praktyce. Pierwszy z nich głosił, że nie należy udzielać sakramentu dzieciom poniżej wieku, w którym są zdolne do myślenia, gdyż dzieci nie są w stanie pojąć sakramentu jako daru, nie wszystkie z nich są w stanie przyjąć odpowiedzialność śmierci jako możliwą drogę życia (Madras, Indie)³⁹. Kolejny wskazywał, że dzieci poniżej pewnego wieku nie są zdolne do złożenia osobistego wyznania grzechów, wymaganego jako warunek przystąpienia do sakramentu (Arusha, Tanzania). Po trzecie, decyzja o obniżeniu wieku pierwszej komunii miałaby zaszkodzić zajęciom konfirmacyjnym (Madras, Indie), a także zagrozić korzeniom konfirmacji, jeśli nawet nie zniszczyć ich (Miśnia, NRD)⁴⁰. Zróżnicowany obraz reakcji na postulat udzielania Wieczerzy Pańskiej dzieciom wśród przedstawicieli Kościołów członkowskich ŚFL spowodował, że problem wieku pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej został wymieniony wśród pytań do dalszego opracowania, które postawiono w wynikach projektu studyjnego⁴¹.

Przyjęta w latach 80. metoda pracy nad tematem w odniesieniu do lokalnych kontekstów poszczególnych Kościołów członkowskich została podjęta w kolejnym programie studyjnym dotyczącym konfirmacji z lat 90. Problem wieku pierwszego dopuszczenia okazał się w jego trakcie poboczny. Przy czym należy skonstatować, że atmosfera wokół dopuszczenia dzieci do Wieczerzy Pańskiej jest w kończącym go raporcie bardziej pozytywna, niż w miało to miejsce w czasie konsultacji z lat 80. Kościoły środkowo-wschodniej Europy, które zdecydowały się na podjęcie tego kroku, w przesłanych ankietach wskazywały, że ubogaca to życie młodzieży i innych członków zboru. Zaś wyniki badań w tej kwestii przeprowadzonych w Ewangelickim Kościele Luteranckiego Wyznania w Brazylii skupiły się na postulacie odpowiedniego przygotowania duchownych do pracy katechetycznej. Wyniki programu nie przynoszą również tak zdecydowanych protestów jak jeszcze w latach 80. Przy czym należy pamiętać, że w ramach programu nie podjęto próby postawienia jakichkolwiek uogólniających wniosków dotyczących problemu Wieczerzy Pańskiej udzielanej dzieciom, a przedstawione dane odnośnie do Sakramentu Ołtarza udzielanego dzieciom były bardzo fragmentaryczne, a jak wskazują poniżej omówione

³⁸ R. Virkkunen, dz. cyt., s. 10, p. 14-16.

³⁹ Tezy te zostały sformułowane w odpowiedzi na postulaty z referatu P. Rajashekara omówionego w ramach dyskusji nad związkiem pierwszego dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza z konfirmacją.

⁴⁰ R. Virkkunen, dz. cyt., s. 13n.

⁴¹ Tamże, s. 32, p. 2.

zawarte w nim dane na temat konfirmacji jako warunku pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej, w wielu Kościołach nic w tym względzie się nie zmieniło⁴².

Kwestia przystępowania dzieci do Wieczerzy Pańskiej nie doczekała się wiążącego rozstrzygnięcia w okresie po zamknięciu ostatniego programu studyjnego na temat konfirmacji. W efekcie na Zgromadzeniu Ogólnym w Stuttgarcie pojawia się w materiałach przygotowawczych jako ciągle możliwa przyczyna wewnętrzkościelnej kontrowersji⁴³.

Podsumowanie

Problem pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej jest na forum ŚFL poruszany w ramach dwóch ściśle ze sobą powiązanych wątków: dyskusji nad wiekiem pierwszego dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza i związku tego aktu z rytym konfirmacyjnym. Dyskusje te toczą się głównie w ramach prac studyjnych Federacji poświęconych konfirmacji (trzy kolejne projekty z lat 60., 80. i 90.), a także w ramach projektu poświęconego problematyce nabożeństwa (lata 70.).

Odnosnie do ich wyników można sformułować ogólny wniosek. Refleksja teologiczna znacząco wyprzedza praktykę kościelną. W dyskusjach pojawia się teologicznie umotywowana zachęta do zmiany panującej w Kościołach luterańskich praktyki, a więc ścisłego powiązania pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej z rytym konfirmacji. Przy czym zachęca się także do obniżenia wieku, w którym dopuszczać się będzie młodych zborowników do Sakramentu Ołtarza. Jednak zmiana systemu pracy w dwóch ostatnich projektach studyjnych poświęconych konfirmacji, w których skupiono się przede wszystkim na dyskusji nad doświadczeniami Kościołów w ich lokalnych kontekstach, pokazała, że formułowane już od lat 60. postulaty zmiany nie spotkały się z pozytywną recepcją na gruncie praktyki kościelnej.

W dyskusji na temat powiązania konfirmacji z pierwszym dopuszczeniem do Wieczerzy Pańskiej zasadnicze argumenty sformułowano już podczas pierwszego projektu studyjnego na temat konfirmacji z lat 60. Kluczowe z nich odwoływały się do wymagań, jakie stawia się każdorazowo przed przystępującymi do Wieczerzy Pańskiej. Powinni oni w tradycji luterańskiej być ochrzczeni oraz posiadać zdolność rozróżniania Ciała i Krwi Pańskiej. Powiązana z powyższymi wymaganiami argumentacja wskazywała, że doskonałość chrztu oraz różnorodność form sprawdzenia zdolności rozróżniania elementów sakramentu pozwala na rozdzielenie pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej i konfirmacji. Szczególnie, że samą konfirmację można rozumieć szerzej niż tylko jako ryt dopuszczający do Sakramentu Ołtarza. Z tym związane są także pojawiające się ostrzeżenia dotyczące niedocenienia znaczenia chrztu i Wieczerzy Pańskiej na tle znaczenia konfirmacji, która staje się de facto trzecim sakramentem, a także dodatkowym wymogiem, którego spełnienie

⁴² Por. *Studie über Konfirmandenarbeit*, dz. cyt., s. 33.40.

⁴³ *Dorfgruppe 5. Das Brot brechen – solidarisch sein*, w: *Elfte LWB-Vollversammlung. Arbeitsmaterialien – Tag Drei: Heute*, Genf brw., s. 15.

jest konieczne by przystąpić do Sakramentu Ołtarza. Jako problematyczne uznano w toku dyskusji także grupowe dopuszczanie do Wieczerzy Pańskiej tylko ze względu na osiągnięcie określonego wieku, który predestynuje do przystąpienia do konfirmacji, a także fakt, że takie dopuszczenie uznaje się za wystarczające na całe życie.

W dyskusji na temat wieku, w którym dopuszcza się po raz pierwszy do Wieczerzy Pańskiej, kluczową rolę odgrywały także dwa zasadnicze argumenty teologiczne, obecne już w dyskusji o powiązaniu przystąpienia do sakramentu z konfirmacją, a odnoszące się do ogólnych warunków dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza. Pierwszy z nich to wymóg bycia ochrzczonym. W jego kontekście podnoszono doskonałość chrztu, a co za tym idzie jego wystarczalność jako podstawy dla przystąpienia do Sakramentu Ołtarza. Wskazywano też, że chrzest pociąga za sobą zobowiązanie do udziału w Wieczerzy Pańskiej. W kontekście tego ostatniego argumentu należy także przywołać inny, odwołujący się rozumienia eucharystycznej *koinonii* jako wspólnoty zakorzenionej w chrzcie. Drugim z podnoszonych ogólnych warunków dopuszczenia do sakramentu, jaki pojawił się w dyskusji nad wiekiem dopuszczenia, było właściwe rozróżnianie Ciała i Krwi Pańskiej, o które należy zadbać u przystępujących po raz pierwszy. Wokół tego ostatniego argumentu koncentrowały się też praktyczne argumenty przeciw obniżaniu wieku pierwszego przystąpienia, wskazujące na brak zrozumienia istoty sakramentu, czy zdolności do wyznania wiary u dzieci poniżej pewnego wieku. Z drugiej strony zaś padały, również praktyczne, kontrargumenty wskazujące na szansę, jaką daje wcześniejsze dopuszczenie dzieci do Wieczerzy Pańskiej dla ich udziału w życiu nabożeństwowym. Każdorazowo wypowiedzi za taką decyzją łączyły się jednak ze wskazaniem na konieczne odpowiednie przygotowanie katechetyczne, nie tylko samych dzieci, ale także ich rodziców, czy zboru, jak również osób odpowiedzialnych za katechetyczne przygotowanie tych wszystkich grup.

Literatura

- Brand, E.L., *Der Gottesdienst auf der Tagesordnungs des Luthertums nach Daressalam*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen heute und morgen. Quellenmaterial für Gottesdienststudien in der Kirche*, Genf 1979, s. 16-46.
- Commission on Education, *Confirmation: A Study Document*, w: *Commission on Education, Report 1957-1963. Document No. 16. Fourth Assembly of the Lutheran World Federation July 30 – August 11, 1963 Helsinki Finland*, bmw, brw, s. 17-105.
- Dorfgruppe 5. *Das Brot brechen – solidarisch sein*, w: *Elfte LWB-Vollversammlung. Arbeitsmaterialien – Tag Drei: Heute*, Genf brw, s. 15.
- Frör, K., *Konfirmation. Seminar des Lutherischen Weltbundes*, „Lutherische Rundschau” 11/3 (1961), s. 203-210.
- Die Identität der Kirche und Wesen und Funktion des Gottesdienstes. Bericht an die LWB-Studienkommission 1979*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen heute und morgen. Quellenmaterial für Gottesdienststudien in der Kirche*, Genf 1979, s. 9-15.
- Karski, K., *Symbolika. Zarys wiedzy o Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich*, Warszawa 2003, s. 43.
- Konfirmacja*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 6, Warszawa 2003, s. 12.

- Luter M., *Mały katechizm*, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła lutherańskiego*, Bielsko-Biała 2013, s. 41-55.
- Luther, M., *De captivitate Babylonica ecclesiae prelude* (1520), w: *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*, t. 6, Weimar 1888, s. 497-573.
- Mahrenholz, Ch., *Das Verhältnis von Beichte und Hauptgottesdienst mit hl. Abendmahl*, w: *Die Einheit der Kirche. Referate und Vorträge, vorgelegt auf den Sitzungen der theologischen Kommission des Lutherischen Weltbundes*, Berlin 1957, s. 127-135.
- Maurer, W., *Geschichte von Firmung und Konfirmation bis zum Ausgang der lutherischen Orthodoxie*, w: *Confirmatio. Forschungen zur Geschichte und Praxis der Konfirmation*, red. K. Frör, München 1959, s. 9-38.
- Nostbakken, R.W., *Die Mitte des christlichen Gottesdienst*, w: *Gottesdienst im Lutherischen Kirchen heute und morgen. Quellenmaterial für Gottesdienststudien in der Kirche*, Genf 1979, s. 47-64.
- Nyman, H., *Erwägungen zur Theologie der Konfirmation in ihrer Beziehung zur Kindertaufe und zum Abendmahl*, w: *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche. Aus den Verhandlungen des Internationale Seminars des Lutherischen Weltbundes in Loccum 1961 über Fragen der Konfirmation*, red. K. Frör, München 1962, s. 96-107.
- Studie über Konfirmandenarbeit. Berichte aus der ganzen Welt. 4.-8. September 1995 Genf Schweiz* (LWB-Dokumentation; 38), Genf 1995.
- Sturm, W., *Zusammenfassender Gesprächsbericht. Diskussion im Plenum und Ergebnisse der Gruppenarbeit*, w: *Zur Geschichte und Ordnung der Konfirmation in den Lutherischen Kirche. Aus den Verhandlungen des Internationale Seminars des Lutherischen Weltbundes in Loccum 1961 über Fragen der Konfirmation*, red. K. Frör, München 1962, s. 143-167.
- Virkkunen, R., *Konfirmation in den lutherischen Kirchen heute. Studien über die Konfirmation in den LWB-Mitgliedskirchen von 1979-1986* (LWB-Studien. Berichte und Texte aus der Studienabteilung; November 1987), Genf 1987.
- Zeichen der Hoffnung. Fragen und Überlegungen zu den Diskussionsbereichen der Siebenten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes Budapest, Ungarn 22. Juli – 5. August 1984* (LWB-Dokumentation; 15-16), Genf 1984.
- Zusammenfassendes Protokoll mit Berichten aus dem Weisungsausschuß*, w: *Daressalam 1977. In Christus – eine neu Gemeinschaft. Offizieller Bericht der Sechsten Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes* (epd-Dokumentation; 18), red. H.-W. Hensler – G. Thomas, Frankfurt am Main brw, s. 215-257.

The Problem of First Admission to Holy Communion in Discussions within the Lutheran World Federation, 1947-2010

Summary: The article describes two essential threads in the discussion within the biggest international organisation of the Lutheran churches on the subject of first admission to holy communion. The discussion focuses on connecting this act with confirmation, as well as on the age of first admission to holy communion and whether this admission was to be separated from the rite of confirmation. The theological arguments raised in the study programme concerning confirmation and worship, referring mainly to the general conditions of admission to holy communion (baptism and the ability to distinguish the Lord's body and blood), inclined towards a call to separate confirmation from the first admission to holy communion, as well as to lower the age of the latter. As the study programmes from the 80s and 90s show, the call did not find a wider application in the practice of the Lutheran churches, members of the Federation.

Keywords: Holy communion, baptism, confirmation, Lutheran World Federation